

Michal Flegl

Vzpomínka na historika Hugo Rokytu

Letošního roku uplynulo sto let od narození významného kulturního historika a památkáře prof. PhDr. Hugo Rokyty, CSc. (*24. 11. 1912 - zemřel 16. 3. 1999). Narodil se za přechodného pobytu svých rodičů v Kaminsku na Mazovsku, v dnešním Polsku, kde jeho otec tehdy působil jako uznávaný stavitel. Po středoškolských studiích v Brně přešel H. Rokyta do Prahy, aby se zaměřil na studium literární historie, národopisu a dějin umění. Současně se v této době, ve třicátých letech XX. století, stal osobním tajemníkem německého ministra čs. vlády Erwina Zajička.

Praktická politika Rokyty přivedla k podílu na jednání s Runcimanovou misí v předmnichovské době i k aktivní účasti na Konferenci „Proti fašismu a válce“ v Paříži roku 1938. Následkem takové angažované činnosti bylo ovšem více než pětileté věznění v koncentračních táborech v Dachau a Buchenwaldu. Jeho spoluvězni po osvobození vydávali svědectví o Rokytově statečném vystupování v oněch krutých poměrech. Malíř Emil Fila dokonce vyznal, že právě Hugo Rokyta se zasloužil o záchranu jeho

života. V době zatčení byl již Rokyta ženat s Brigitou rozenou Neumannovou, dcerou vyššího hospodářského úředníka na velkostatku (býv. panství) ve Frýdlantu. Tato vzácná a statečná žena odmítla se rozvést s vězněným manželem. Stejně statečně se zachoval i Hugo, když po roce 1945 odolal nátlaku na rozvod s Němkou.

Po návratu z vězení završil Rokyta svá studia na Univerzitě Karlově disertační prací u prof. Karla Chotka na katedře národopisu. Rozebral v ní středověkou legendu o sv. Kateřině z hlediska lidové víry. Na „parket vědy“, jak to sám charakterizoval, ho přivedl prof. dr. Antonín Frinta. Spolu koncipovali publikaci „Žitavsko v českých dějinách“ (Praha 1947). Rokyta do ní zpracoval kapitoly věnované heraldice a hagiografii. Tedy oborům, jimž v tomto badatelském období věnoval soustředěnou pozornost (a spolu s nimi liturgice).

Po určitých existenčních nesnázích Rokyta zakotvil na celý život ve státní památkové péči (dnešní Národní památkový ústav). Zde založil a po dlouhá léta řídil, přes mnohé obtíže dané dobou, knihovnu monografií českých a moravských hradů a zámků. Ve své době byla nesporným obohacením literatury o památkách a její závěry jsou mnohdy platné dodnes. Za zmínku jistě stojí, že jejich redaktor často umožnil publikování autorům, jinde z politických a ideových důvodů nevídaných.

H. Rokyta se v této knihovně uplatnil nejen jako redaktor, ale také autor. Již zde se setkáváme s jeho literárně historickými příspěvky. H. Rokyta zaměřil svou pozornost na česko-rakouské literární a kulturní vztahy. Objevnému badatelskému zájmu podrobil literární okruh kněžny Zaháňské. Do něho patřila i básnička, baronka Emilie von Binzer, kterou Rokyta identifikoval jako prototyp komtesy Hortensie v „Babičce“ Boženy Němcové. Zkoumání literárního salonu kněžny Zaháňské bylo Rokytovi východiskem k vysledování životních osudů dalších autorů, ve vazbě na jejich literární dílo. Jednalo se o německy píšící spisovatele z 19. století, pocházející z českého prostředí či zasazující dějiště svých literárních prací do Čech. Rokytovu obzvláštnímu zájmu se těšila identifikace českých lokalit v těchto dílech. Tak u R. M. Rilka odhalil motivy z českého prostředí na pražském Smíchově, v zámeckém parku ve Vrchotových Janovicích i v oboře u zámku v Loučnu. V knížce „Jihočeský zámek korneta R. M. Rilka“ identifikoval tuto literární lokalitu jako zámek v Kamenici nad Lipou. Vztahy k českému prostředí sledoval Rokyta i v dílech dalších německy píšících autorů jako byl Adalbert Stifter, K. E. Ebert, L. Winder, či J. J. Winckelmann.

Literárně historické zaměření ve vztahu k památkám historické architektury přivedlo H. Rokytu k další významné oblasti jeho životního díla, totiž k dějinám památkové péče v 19. století. Zabýval se průkopnickým dílem Josefa a Josefa Alexandra Helfertů i Vincence Weindridta. Rokytu proto můžeme právem považovat za významného představitele bádání o dějinách památkové péče v českých zemích. Sepětí literárně historických zájmů s architektonickými památkami se stalo tématem, Rokytou trvale sledovaným. Tak vzniklo encyklopedické dílo „České země. Památky a památníky česko německých kulturních vztahů“ (vyšlo německy v Salzburgu, 1970). H. Rokyta však dále prohluboval zpracovávaný materiál a své úsilí v polovině devadesátých let završil trojdílnou „Rukověť památníků a památek evropských kulturních vztahů v českých zemích“, obsahující svazky věnované Praze, Čechám, Moravě a Slezsku (vyšlo německy).

S Rokytovou publikační činností organicky souviselo i jeho působení přednáškové. Přednášel často na vědeckých symposiích u nás i v zahraničí, ale také neopomíjel přednášky popularizačního charakteru. Posluchače vždy zaujal nejen obsahem svých přednášek, ale také temperamentním, sdělným přednesem. U nás jeho častou publikační platformou byl Klub Za starou Prahu, Historický klub, Společnost přátel starožitností, Literárně vědná společnost ČSAV a další. Uznáním Rokytovy mezinárodní autority bylo jeho jmenování honorárním profesorem univerzity v Salzburgu, pro obor kulturních dějin se zřetelem k česko-německým literárním vztahům.

Umělecko-historické památky byly předmětem nejen badatelského zájmu H. Rokyty, ale také jejich praktické ochrany. V této oblasti vyvíjel mimořádně horlivou činnost, kontinuálně a cíleně prováděnou po celá desetiletí. Dobové podmínky nebyly ovšem pro tyto snahy příznivé, zvláště když se jednalo o památky církevní či o šlechtická sídla. Přesto jsou výsledky jeho snah nepřehlédnutelné. V pozdějším období své úřední činnosti se Rokyta věnoval problematice historických hřbitovů, funerální plastice i hrobům významných osobností. S oblibou tehdy o sobě říkal, že je „vrchním funebrákem“.

Jeho zásluhou tak zůstaly zachovány hrobky mnohých významných postav našeho uměleckého, kulturního i politického života, které by jinak neunikly zapomenutí a zkáze. Pokud jde o památky církevní, pak v Rokytově životě sehrálo důležitou roli jeho sepětí s řádem maltézských rytířů. Ocenění jeho zásluh jistě znamená udělení titulu – velkokřížníka řádu. Badatelsky a literárně pracoval Rokyta i v těžkých obdobích, kdy jeho publikační činnost u nás byla z vůle mocných více než omezená. Přesto vytvořil dílo, které se trvale zapsalo do dějin našeho dějepiscetví a památkové péče.

Bibliografická poznámka

V příspěvku vycházím ze své statě „Duchovní zdroje kulturních dějin“, Křesťanská revue, 1982, č. 9, s. 196-198. Dále se opírám o Rokytovo literární dílo, které jsem po desetiletí sledoval a aspoň zčásti o něm referoval. Užívám též údaje z Rokytových vzpomínek, jak jsem je mohl zachytit při našich letitých setkáváních a rozhovorech. Podrobněji viz v mé stati „Hugo Rokyta – kulturní historik a památkář“, zpracované pro sborník města Horní Planá.